

Виправа рукопису.

ВПоважаний Пане!

Ваша енергійна засторога, що хочете видати собі книжку так, як Ви її написали — може зустрінися з такою самою енергійною заявою видавництва, що воно на це не згодиться, хочби признало Ваш твір за першорядний. По всіх видавництвах у світі сидять т. зв. редактори, що мають завдання поправляти авторам правопис, мову, навіть річеві помилки, від яких часто не можуть охоронитись навіть енциклопедії, де коректу переводить кілька різних спеціалістів. *Mercure de France* віддавна має окрему сторінку, де наводить із різних друкованих творів, навіть найповажніших письменників, усякі нісенітниці, що повстають у надхненному палі чи з ділянок, в яких письменники не орієнтуються.

Великі поети та стилісти часто не могли дати собі раду з правописом і граматикою, залишаючи виправу тексту фахівцям. Приклад Анатолія Франса, що мав при собі секретаря Бруссона не виняток; не один відомий автор, що заробляє сотні тисяч із своїх творів поручає опіку свого тексту своїй другій „правій руці” — секретареві, який часто є духовим співробітником не одного твору. Хто не може мати платного помічника для перегляду своїх рукописів, повинен бодай користати з допомоги друзів і знайомих, навіть і неспеціалістів. І звичайний інтелігентний читач може звернути увагу авторові на неодну

неточність, неясність чи непослідовність, яку варта перед друком виправити.

Чи Ви думаете, що поезії, оповідання та студії, які находите в журналах чи готових книжках, справді виглядали таксамо в оригіналі? Франко ціле своє життя виправляв не тільки звичайні гріхи проти духа мови, але суттєві частини чужих творів, які давав до друку. Без цих поправок він не міг би був їх видрукувати; йому залежало на тому, щоб і рівень нашої літератури підтягти, і часто, щоб збагатити журнал або бібліотеку творами нових авторів, заохочуючи їх до праці. Коли прирівняєте твори одної нашої визначної письменниці, що дуже слабо володіє рідною мовою — виправлені прихильними їй знайомими письменниками з тими, що їх вона віддала до друку без виправи, то різниця між ними така сама, як між твором літературним і нелітературним.

Те, що Ви вживаєте чимало російських і польських слів, думаючи, що вони наші — річ зовсім нормальна в наших умовах, де нема Академії Наук, яка могла б відзначувати словниками правильне від неправильного, рідне від чужого. Ще гірше стоїть справа з фразеологією, що так часто буває в нас чужа. Саме в літературному творі готові кліші фразеології вражають чутливе вухо найрізкіше; метафори та образи мусять відповідати духові рідної мови і з нього добувати щораз-то нові метафори, які водночас ставали б новими віконцями у вязниці зворотів засуджених на Данаїдову працю.

Автор може йти за своїм інстинктом якнайдалше, не погоджуючись на ніякі компроміси,

що хочуть викривити йому ідею твору, але при цьому він може завсіди вислухати чужої поради і над нею задуматись. Загально панує погляд про архитвори як одноцілі плоди одної індивідуальности, де нічого не можна змінити, бо все там доцільне, на своєму місці і досконале. Та із психології творчости геніїв знаємо, кілька разів вони поправляли й перевертали догори дном цілий текст, нераз ідучи за радою не-геніїв і то для добра свого твору. Гете вислухував рад молодого Шілера, Шевченко — Куліша, Марко Вовчок — Опанаса Марковича, Мирний свого брата і хто зна, чи Шекспір не змінював тексту своїх пєс за радою своїх акторів.

Працюючи колись в одному великому чужому видавництві, я мав нагоду переконатися, як треба стежити за чистотою мови у друкованих книжках. Станіслав Бжозовський, що його деякі рукописи я приготував до друку, писав такими довжезними реченнями, без крапок і без запинок, так часто губив у гарячці думку, що доводилось шліфувати текст поневолі, щоб сяк-так він став розумілий. Стефанік виразно згодився, щоб при переддруку його оповідань у збірному виданні вирівняти деякі нестійности літературної мови, за якою він перестав уже стежити.

Автор, наче та мама супроти своєї дитини, рідко коли може бачити хиби свого твору, хочби мав який розвинений критичний хист. Не один великий твір був би ще кращий, якби був перейшов раніше операцію і дав собі вирізати зайві, чи недужі частини, таксамо як ми даємо вирізувати собі сліпу кишку. Коли б Ви могли найти у своєму середовищі людину, що має де-

який літературний хист, хоч сама не пише, але виробила собі смак на творах добрих письменників, то вислухуючи її завваг про Ваші недруковані ще рукописи, Ви могли б сами переконатись, як багато помагає авторові стороння порада.

Не вірте, що передані Вами думки та почування знайшли під Вашою рукою ідеальну форму, яку чужа рука може тільки попсувати. Якби ми мали в сучасній добі двох-трьох великих мовознавців і мистців слова, які взяли б на себе перегляд наших важніших літературних і наукових видань — то не один із нас найшов би нераз красу й думку там, де не може їх дошукатись. а де вони повинні б бути.

Головне французьке командування мало при собі підчас війни письменника, що стилізував усі воєнні комунікати. Відомо, що королі і всякі достойники мають секретарів, які вигладжують їм не тільки мову та стиль, але і... думки.

Існує гарна естетична теорія про те, що ідея і форма у творі творять нероздільне ціле, в якого не можна їх відокремити, як два різні елементи. Та існує теж відомий психольогічний факт, що не один із нас має в уяві прегарно подуману ідею, якої не може таксамо гарно висловити. Діти родилися на світ, заки ще появилися гінекольоги. А проте тепер уже не залишаємо народин дитини самій природі. При народинах кожного твору кличуть тепер теж спеціаліста, що дивиться на дитину спокійнішим оком, ніж її батько і краще може їй допомогти.